

PALACH A MÉDIA

otázka do diskuse

Pro oživení paměti si připomeňme text, který zanechal vedle sebe Jan Palach poté, co se 16. ledna před třiceti lety polil hořlavinou a zapálil:

"Vzhledem k tomu, že se naše národy ocitly na okraji beznaděje, rozhodli jsme se vyjádřit svůj protest a probudit lid této země následujícím způsobem. Naše skupina se skládá z dobrovolníků, kteří jsou odhodláni se dát pro naši věc upálit. Já jsem měl tu čest vylosovat si jednotku, a tak jsem získal právo napsat první dopisy a nastoupit coby první pochodeň.

Naše požadavky jsou:

1. okamžité zrušení cenzury,
2. zákaz rozšiřování "Zpráv".

Jestli naše požadavky nebudou splněny do pěti dnů, tj. do 21. ledna 1969, a nevystoupí-li lid s dostatečnou (tj. časově neomezenou) stávkou, vzplanou další pochodně.

Pochodeň č. 1."

Pro ty později narozené několik vysvětlivek:

Věc: okraj beznaděje - je třeba si uvědomit, že tento pocit beznaděje pramenil z vývoje událostí, kdy krok za krokem se ustupovalo od získaných svobod, mezi něž patřila i svoboda projevu. Československá vláda na podzim podepsala smlouvu legalizující pobyt sovětských vojsk v ČSSR. 14.-17. listopadu plenární zasedání ÚV KSČ se poprvé veřejně obrátilo zády k vývoji od ledna do srpna. Hned na to studenti 18. listopadu vyhlásili stávku, která sice měla zpočátku pozitivní ohlas ve veřejnosti, ale která vedla do ztracena, protože se k ní nikdo nepřidal. "Normalizátoři" začali vystrkovat růžky a krok za krokem obsazovali rozhodující pozice a začali ovládat veřejný život. A protože se proti tomu nikdo veřejně nestavěl, vznikal pocit beznaděje, o kterém psal Palach.

Věc: cenzura - tiskový zákon 81/1966 uvedený v platnost od 1.1.1967 (který mimochodem platí - se změnami - do dneška) byl v průběhu Pražského jara novelizován 26.6.1968 v paragrafu 17, kde se pravilo, že "cenzura je nepřípustná". Je zajímavé, že znovuzavedení cenzury se stalo jedním z hlavních bodů tzv. moskevských protokolů podepsaných pod nátlakem v srpnu v Moskvě, k jejichž plnění se přistoupilo bezprostředně po návratu československé delegace z Moskvy. A tak hned na nejbližší schůzi tehdejší Národního shromáždění 13.9.1968 se téměř jednomyslně - jak jinak - "pozastavila účinnost" paragrafu 17 a to tak, že dočasně, tj. na dalších 21 let. Svoboda tisku tudíž v roce 1968 de iure trvala pouhých 80 dnů (de facto byl tiskový dohled ovšem zrušen již od dubna).

Věc: Zprávy - Zprávy byly tiskovinou, tuším s týdenní periodicitou, kterou připravovala v NDR skupina tzv. komunistů "internacionalistů", tj. těch, kteří spolu se sovětským vedením připravovali srpnové přepadení a kteří úzce hned od počátku spolupracovali se sovětskými okupačními úřady. Zprávy se tiskly v Lipsku a znění moskevských protokolů jim umožňovalo volnou distribuci v Československu. Zprávy se proslavily tím, že jejich lži byly silné i pro pravověrné komunisty, takže na jaře 1969 zanikly, když protireformní a "normalizační" tvrdé jádro dostalo možnost vydávat svá vlastní periodika, např. týdeník Tribuna.

Odhlédnuto od konkrétního činu v konkrétních podmínkách, kdy Palachovy požadavky byly výrazem odporu proti sovětské okupaci, která tento národ připravila o základní lidské svobody a která tomuto národu cosi silou vnucovala, a tudíž byly oprávněné již ve svém základu a podstatě, z hlediska čistě teoretického se naskytá zajímavá otázka do diskuse o svobodě tisku: Jan Palach žádal zrušení cenzury a svobodu projevu, ale na druhé straně požadoval, aby se cosi zakázalo, aby se de facto cenzura na "špatné", "nesprávné", či "škodlivé" názory zavedla.

Do jaké míry je možné obecně s takovým názorem souhlasit?

Do jaké míry tento názor vyjadřuje obecné povědomí české společnosti o demokracii a svobodě tisku.

Do jaké míry je naproti tomu možné akceptovat názor, který John Stuart Mill v 19. století ve svém známém pojednání O svobodě (On Liberty) formuloval takto: "Kdyby celé lidstvo mínus jeden jednotlivce, zastávalo jeden názor a pouze jediná osoba by měla názor odlišný, právo lidstva umlčet jednotlivce by nebylo o nic větší nežli právo tohoto jednotlivce, pokud by měl tu moc, umlčet celé lidstvo."

(Of all mankind minus one, were of one opinion, and only one person were of contrary opinion, mankind would be no more justified in silencing that one person, than he, if he had the power, would be justified in silencing mankind.)

P.S. Tuto teoretickou diskusi je ovšem třeba vésti s odhlédnutím od Palachova činu, neboť on věděl, co a proč dělá. Nejlepším svědectvím jsou záznamy z jeho předsmrtných výpovědí, které otiskly LN v sobotu 17. ledna. Jeho poslední slova totiž zněla "...aby se ta akce dokončila, aby ruští vojáci odešli..."

Milan Šmíd, smid@mbox.fsv.cuni.cz